

NEMUNO UPĖS BŪKLĖ IR JOS PERSPEKTYVOS
2015 09 16, Kaunas

Lietuvos Respublikos Vandens įstatymo 14 str. 3 d. galimų pakeitimų pasekmės

prof. Petras PUNYS

Vandens išteklių inžinerijos institutas, Vandens ūkio ir žemėtvarkos
fakultetas, A. Stulginskio Universitetas
petras.punys@asu.lt

Aleksandro
Stulginskio
universitetas

Vandens ūkio ir
žemėtvarkos fakultetas

Turinys

- 1. LR Vandens įstatymo 14 str. 3 d. atsiradimo istorija ir pasekmės**
- 2. LR Vandens įstatymo 14 str. 3 d. pataisų dabartinė būklė**
- 3. Kam reikalingos patvankos Nemune?**
- 4. Galimos rizikos dėl patvankų įrengimo Kaune**
- 5. ES bendrosios Vandens politikos direktyvos („ES Vandens įstatymas“) reikalavimai ir patvankų statyba – suderinama.**
- 6. Ką kaimynai gudai daro su Nemunu?**

LR Seimas (2000-2004 m. kadencija):

Iniciatoriai: B. Bradauskas, G. Jakavonis ir A. Skardžius

Vandens įstatymo 14 straipsnio pataisa (2004): “...draudžiama statyti užtvankas Nemuno upėje bei ekologiniu ir kultūriniu požiūriu vertingose upėse....”

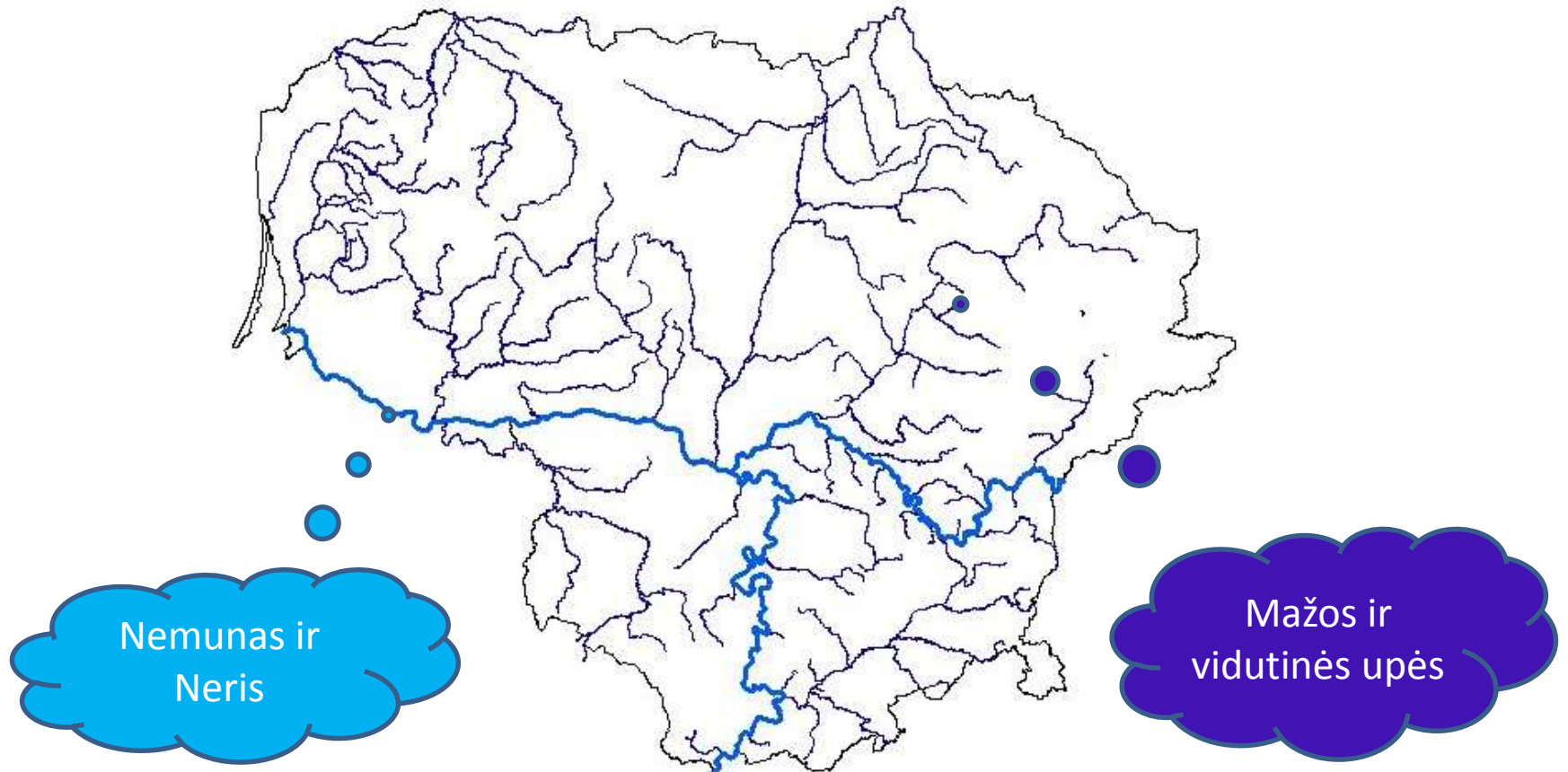

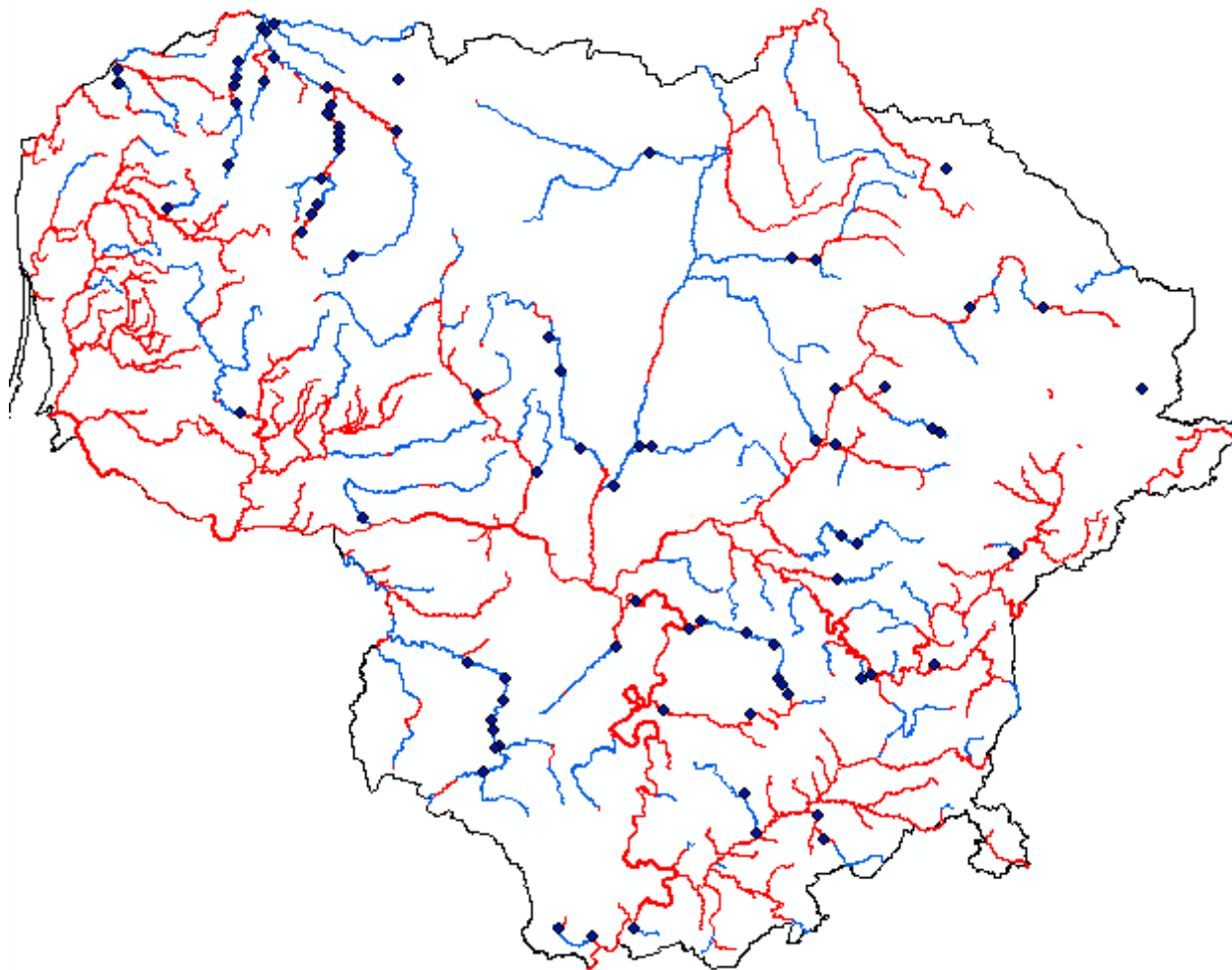
LRV nutarimas “Dėl ekologiniu ir kultūriniu požiūriu vertingų upių ar jų ruožo sąrašo patvirtinimo” ~170 upių (2004 m.)

LRV premjero † A. Brazausko vadovaujama Vyriausybė 2004 m. patvirtino minėtą sąrašą, į kurį patenka visos didesnės šalies upės.

Tad buvo užkirstas kelias ne tik hidroenergetikos, bet ir krovininės laivybos plėtrai Nemunu ir Nerimi, užtvankų griuvenoms upėse sutvarkyti, atstatyti senus vandens malūnus, vandens rekreacijai puoselėti.

Ūkiniu požiūriu (hidroenergetikai, laivybai ir kt.) vertingos upės (~120 vnt.).

„Ekologiniu ir kultūrinu požiūriu vertingas upės“

**Visos saugomos teritorijos + nesaugomos teritorijos.
Likusios ūkiniu požiūriu (hidroenergetikai, pramoginei laivybai ir kt.) vertingos upės (~30 vnt.) pažymėtos mėlynai.**

LR Vandens įstatymo 14 str. 3 d. (absoliutaus draudimo) pasekmės

- ❖ Planuota trąšas iš Jonavos upių uosto (**buvo numatyta įsteigti**) gabenti Nerimi – dabar jos vežamos ratiniu transportu;
- ❖ Nėra Alytaus HE, nėra reikiamų vandens gylių laivybai. Negalimas krovinių tranzitas iš/j Baltarusiją Nemunu iki Klaipėdos.
- ❖ Užkirstas kelias Nemuno vagos sutvarkymui Kauno mieste, laivybos ir uosto plėtrai, nuosėkio valdymui, Kauno HE hidropikingui (intensyviai vandens lygių svyravimui) mažinti.
- ❖ Planuojama pagilinti Nemuno vagą ruože Kaunas – Jurbarkas, statant būnas (*statmenas tēkmei užtvankėles, nepatvenkiant tēkmės*) laivybos tikslams. Alternatyva – žemos užtvankos su laivybos šliuzais, žuvitakiais, o jų statyba valstybei nekainuotų. Privataus kapitalo vienintelis reikalavimas - suteikti koncesiją elektros gamybai.

LR Vandens įstatymo 14 str. 3 d. pataisų dabartinė būklė

LR Vandens įstatymo nauja redakcija (**rengėjas Aplinkos ministerija**):

LR Vandens įstatymo Nr. VIII-474 pakeitimo įstatymo projektas (2014-06-13, Nr. 14-6627). Jame yra aktualiausias **13 straipsnis**, kuris ekologiniu ir kultūriniu požiūriu vertingose upėse ar jų ruožuose sudaro galimybes atkurti pažeistas gamtines ir kultūros paveldo vertybes; **Tačiau proveržio vidaus vandens keliams - nėra.**

LR Vandens įstatymo Nr. VIII-474 **14 straipsnio** pakeitimo įstatymo **2014-04-10** projektas Nr. XIIP-1676.

Iniciatoriai – LR Seimo (LRS) nariai: K. Daukšys, R. Žemaitaitis, R. Paliukas, G. Mikolaitis ir Z. Žvikienė.

Šiuo pakeitimu pirmiausiai **siekiama paskatinti krovininę laivybą Nemune, sudarant vandens kelio tinkamą infrastruktūrą;**

14 straipsnio pakeitimas.

Pakeisti 14 straipsnį ir jį išdėstyti taip:

„14 straipsnis. Statinių statyba ir naudojimas.

1.....

2. **Statyti užtvankas ekologiniu ir kultūriniu požiūriu vertingose upėse ir jų ruožuose, kai siekiama atkurti pažeistas bei sunykusias kultūros ir technikos paveldo vertybes,** užtikrinti tinkamą kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugą, **tinkamas laivybos sąlygas Vyriausybės patvirtintuose valstybinės reikšmės vidaus vandenų keliuose galima** tik atlikus poveikio aplinkai vertinimą ir gavus teigiamas išvadas.

Ekologiniu ir kultūriniu požiūriu vertingų upių ar jų ruožų sąrašą tvirtina Vyriausybė.“

PASIŪLYMAS
DĒL LIETUVOS RESPUBLIKOS VANDENS ĮSTATYMO NR.VIII-474 14
STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO
NR. XIIP-1629(2)

Seimo narys: **Kazys Grybauskas**

Pakeisti LR Vandens įstatymo Nr.VIII-474 14 straipsnio 3 d. ją išdėstyti taip:
„3. Draudžiama statyti užtvankas ekologiniu ir kultūriniu požiūriu vertingose upėse ar jų ruožuose, **išskyrus atvejus, kai siekiama atkurti kultūros paveldo vertybes, vykdyti tvarkomosios paveldosaugos ir/ar tvarkomosios statybos darbus Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo nustatyta tvarka, užtikrinti tinkamas laivybos sąlygas Vyriausybės patvirtintuose valstybinės reikšmės vidaus vandens keliuose.** Ekologiniu ir kultūriniu požiūriu vertingų upių ar jų ruožų sąrašą tvirtina Vyriausybė.

2015 06 09 LRS Kaimo reikalų komiteto posėdis:

pritarti Seimo nario K. Grybausko pateiktoms pataisoms (2015-05-26) dėl įstatymo projekto ir Komiteto išvadoms ir **siūlyti pagrindiniam Aplinkos komitetui tobulinti įstatymo projektą pagal pastabas ir pasiūlymus, kuriems Kaimo reikalų komitetas pritarė.**

2015 06 18 LRS Aplinkos apsaugos komiteto pasitarimas:

Oponentai:

Pabaigai atkreipiu dėmesį, kad vandens transportas yra pats ekologiškiausias ir jį iš tiesų reikia plėtoti, bet tai turi būti daroma ekologiškais metodais, o ne drastiškai niokojant dar likusią natūralią gamtą. Todėl siūlau iš esmės pritarti teikiamai LR Vandens įstatymo pataisai būtinai papildant ją tokiu sakiniu- Užtikrinant tinkamas laivybos sąlygas gali būti naudojami tik didesnės ekologinės žalos nedarantys būdai ir metodai (vagos gilinimas ir pan), bet tuo tikslu negali būti statomos užtvankos ir keliamas vandens lygis.

Nutarta: Problemos sprendimą nukelti į rudenį

Kam reikalingos patvankos Nemune?

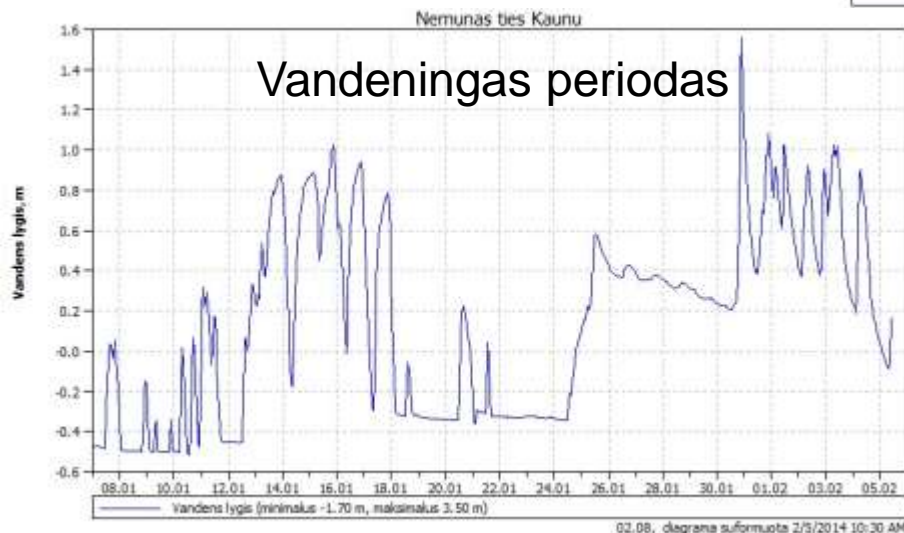
- ❑ Sausmečio nuotėkio valdymui, atstatant istorinį vandens lygį (Kaune)
- ❑ Sumažintų Nemuno vandens lygių svyravimus, veikiant Kauno HE (hidropikingo režimas)
- ❑ Apsaugotų Kauno miesto tiltų atramas nuo išplovimo, užkirsti kelią tolimesniam Nemuno vagos gilėjimui (aktualiausia Kaunui)
- ❑ Krovinei laivybai, kruiziniams laivams užtikrinant būtinus vandens kelio/laivo techninius parametrus, perspektyvoje ištisinei laivybai Nemunu
 - ❑ 1 etapas: žemiau Kauno HE, pilotiniai projektai Kaune
 - ❑ 2 etapas: aukščiau Kauno marių, atidarant krovinių srautą iš Baltarusijos.
- ❑ Pagerintų upės estetinį vaizdą mieste, sudarytų palankią infrastruktūrą pakrančių rekreacijai išvystyti, paskatintų aplinkinių verslų kūrimąsi ir miestas priartėtų prie upės. Yra aiški išorinė nauda.

Tiek moksliniu, tiek praktiniu požiūriu įrodyta, kad upių vandens ir jų aplinkos kompleksinis, daugiatakslis naudojimas (laivybai, energetikai, vandentiekai ir t.t.) atneša didžiausią naudą visuomenei.

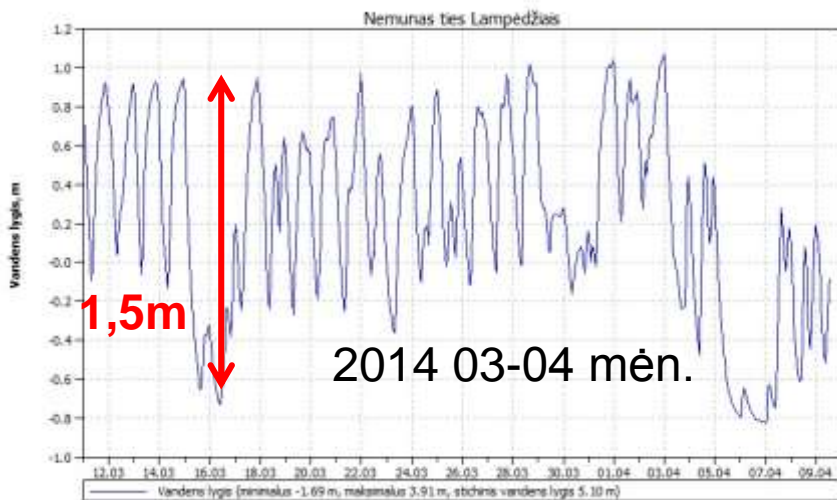
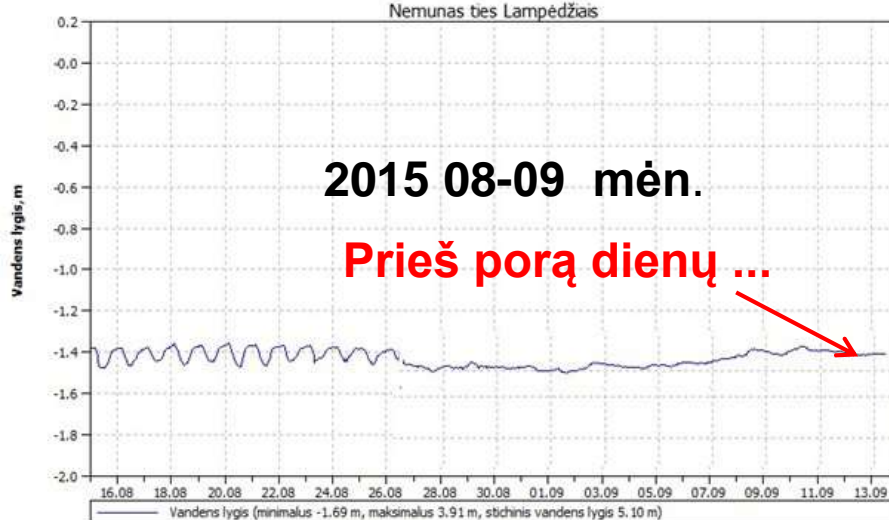
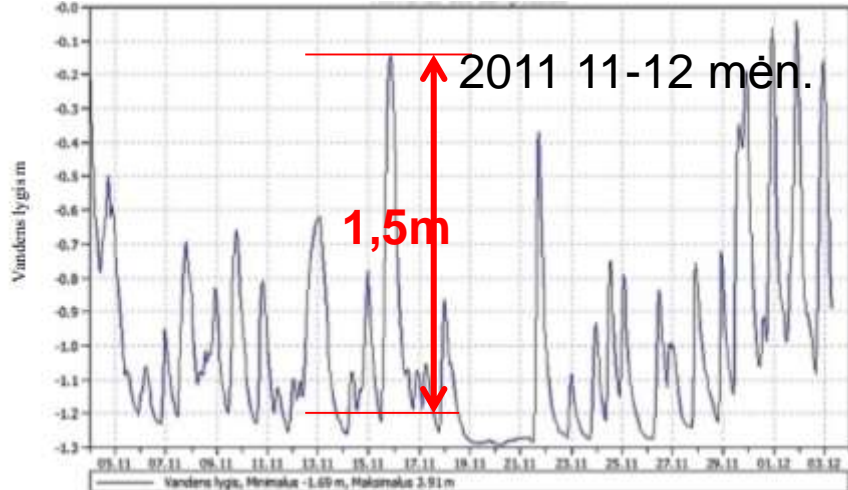
**Kauno vandens matavimo stotis
(Aleksoto tiltas/ Vytauto
bažnyčia)**

Nemuno vandens lygis (vagos dugnas) tiek pažemėjęs, kad vandens matavimo stotis esanti prie Vytauto bažnyčios (Vytauto Didžiojo/Aleksoto tiltas), veikianti nuo 1877 m. nebepasiekia vandens...kabo ore.

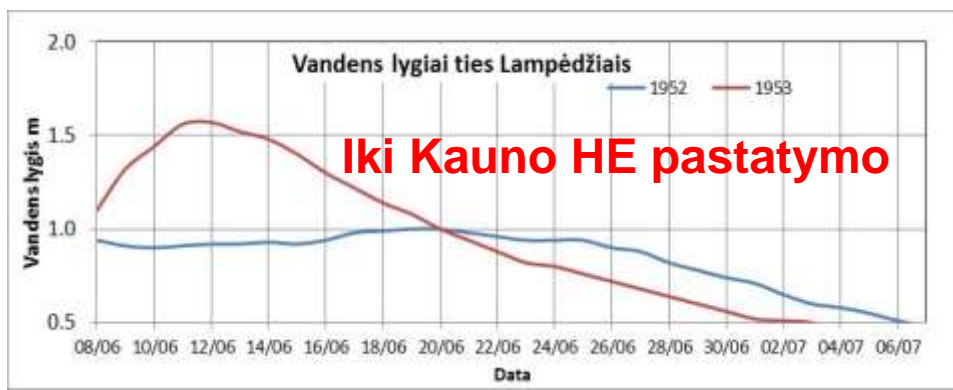
Nemunas ties Aleksoto tiltu 2014 01 mėn.

Šis sausmetis nėra dar ekstremalus.

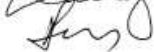

Nemunas ties Lampėdžiais (4 km žemiau už santakos su Nerimi)

Vandens lygių dinamika (įtakojama Kauno HE)

Vandens tškms poveikis Kauno tiltų atramoms Nemune

Nemuno tiltų sauga Kauno mieste: vandens
tškms poveikis jų atramoms
(trumpa tyrimų apžvalga)

prof. Petras Punys, ASU Vandens išteklių inžinerijos instituto prof., atestatas Nr. 15549, suteikta teisė
eiti ypatingo statinio ekspertizės vadovo pareigas hidrotechnikos statiniams

doc. Antanas Dumbrasukas, ASU Vandens išteklių inžinerijos institutas

doc. Arvydas Šikšnys, ASU Hidrotechninės statybos inžinerijos institutas

prof. Narimantas Ždankus, KTU

Akademija, 2014 liepa

- Didžiausi tiltų atramų išplovimai buvo stebimi didelių pavasario potvynių metu.
- Kauno HE turbinų darbo režimo poveikis atramų išplovimai yra keletą kartų mažesnis
- Tiltų saugumui užtikrinti reikalingi sisteminiai jų atramų išplovimų tyrimai.

**Poveikio mažinimo priemonės
(inžinerinės ir administracinės)**

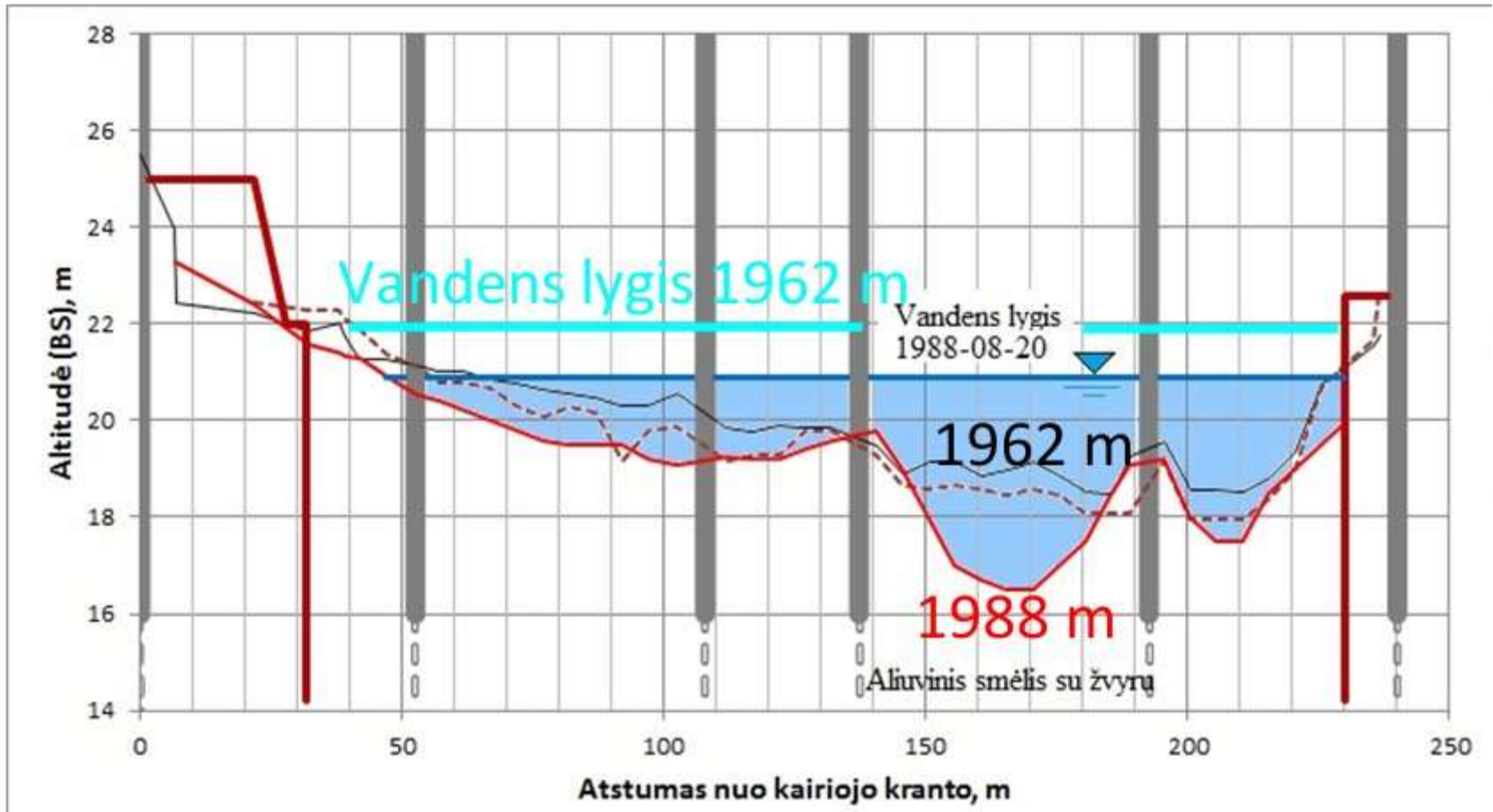
Nemuno vagos vandens lygio atstatymas į pirmąjį, nepaveiktą žmogaus veiklos (iki 1960 m.) statant žemas, lengvos konstrukcijos patvankas (slenksčius). Ši priemonė pasitarnautų platesniems tikslams, ne vien tik tškms greičių stabilizavimui ties tiltų atramomis.

Lampėdžių tiltas – tiltų atramų būklė - normali

Aleksoto tilto atramos – nenomali būklė

Nemuno vagos dugnas ties Kaunu, po HE pastatymo bei anksčiau vykdytos intensyvios žvyro gavybos iš upės pažemėjo > 1-2 metrus.

Nemuno vagos dugno gilėjimas ties Aleksoto tiltu (1963 -1988). Panašiai ir ties Panemunės tiltu

Laivyba

Lietuva iki šiol neišnaudoja visų vidaus vandens transporto galimybių, ir laivyba vyksta nepakankamai intensyviai, be to, negalima tikėtis gražos iš investicijų, kol nesukurta bent minimali šio transporto infrastruktūra.

Krovininė laivyba (Nemunas iki Kauno HE ir Neris iki Jonavos), kurios ekonominis gyvybingumas ir išorinė nauda visuomenei nekelia abejonės, šalyje yra ignoruojama.

Krovininė laivyba sudaro palankias sąlygas pramoginei laivybai, o ne atvirkščiai. **Be tranzitinio krovinių srauto iš Baltarusijos, krovininė laivyba ištisu Nemunu yra negalima.**

Būnos+ kasimas
Seklus vandens kelias

Patvankos statiniai:
Giliavandenis kelias E41 (AGN)

→ **2.0m**
(dabar -1,2..1,5m)

→ **2.5 m**

→ **3.0 m**

Upių-jūrų laivai, kruiziniai laivai,
jachtos

Kokį vandens kelią norime Nemune matyti?

Šaltinis: Vidaus vandens kelio Nemunu ir Kuršių mariomis galimybių studija, 2006, Vidaus vandens kelių direkcija.

Galimos rizikos dėl patvankų įrengimo Kaune

Aukštesnio vandens lygio užtikrinimas būtų problematiškas:

- ❑ Krantinės, plėtojama pakrančių infrastruktūra, gyvenamieji kvartalai, Neris pakrantės.
- ❑ Žalgirio arenos užliejimo rizika (ekstremalūs potvyniai)
Šios rizikos valdomos, tačiau tai papildomos investicijos.
Laivybos šliuzai - laiko praradimas ir atrakcija, žuvitakiai – vandens nuostoliai.
- ❑ Hidrogeneratorių įrengimui būtinas minimalus patvankų aukštis 2,5- 3 m, o jų neįrengus investicijos sunkiai atsiperka.
- ❑ Pasaulinė patirtis rodo, kad privatus kapitalas investuotų į vandenų kelių plėtrą, jų infrastruktūrą, jeigu būtų suteikta koncesija kartu gaminti ir elektros energiją. Išėjis: PPP (Viešojo ir privataus sektoriaus partnerystė).

Pramoginei laivybai (Nemunas ir Neris) nereikia reikšmingo upės reguliavimo. Tačiau kruizinei ar krovininei laivybai Nemunu būtina upės inžinerinė tvarkyba (iki Kauno).

Nemuno (Karmelitų) sala - Kauno Žalgirio arena: didelė užliejimo rizika

Šaltinis: Potvynių grėsmės ir rizikos žemėlapis:

ES bendroji Vandens politikos direktyva 2000/60/EB (BVPD). („ES Vandens įstatymas“) reikalavimai ir patvankų statyba - suderinama

7. Valstybės narės nepažeidžia šios direktyvos, kai:..

labai gerai paviršinio vandens telkinio (*mūsų atveju – upės*) būklei suprastėti iki geros būklės nesutrukdoma dėl naujos subalansuotos žmonių veiklos, vykdomos plėtros tikslais,.....ir

tokių pakeitimų ar pakitimų priežastys yra labai svarbios visuomenės interesams, ir (arba) naujų pakeitimų ar pakitimų nauda žmonių sveikatai, žmonių saugos palaikymui ar subalansuotai plėtrai yra didesnė už naudą, kurią aplinkai ir visuomenei duoda šio straipsnio 1 dalyje nurodytų tikslų pasiekimas;

„Ar Nemuno istorinio vandens lygio atstatymas nėra subalansuota žmonių veikla?“. O laivybos plėtra???

Pagal BVPD išskiriami „**Labai pakeisti vandens telkiniai**“, kuriems keliami ne tokie griežti ekologinės būklės pagerinimo tikslai, lyginant su natūraliomis upėmis:

- ❑ Nemunas žemiau Kauno HE iki žiočių (ši atkarpa sudaro vieną vandens telkinį, 225 km);
- ❑ Kauno marios (Kauno HE- Birštonas, 89,8 km);

Hidrotechnikos, hidrologijos mokslininkai:

Žemos, saikingo aukščio patvankos, pratakūs tvenkiniai, turintys reikiamas aplinkosaugines priemones bei išpildančios jų reikalavimus, neturi žymaus poveikio vandens ekosistemoms.

KAŲ KAIMYNAI GUDAI DARO SU NEMUNU?

2012 pastatyta hidroelektrinė (HE) aukščiau Gardino ir planuojam kita žemiau miesto. Laivyba – silpna, nevystoma, nėra išėjimo į jūrą. Kaimynai (Lenkija, Latvija ir Lietuva)..... nepraleidžia.

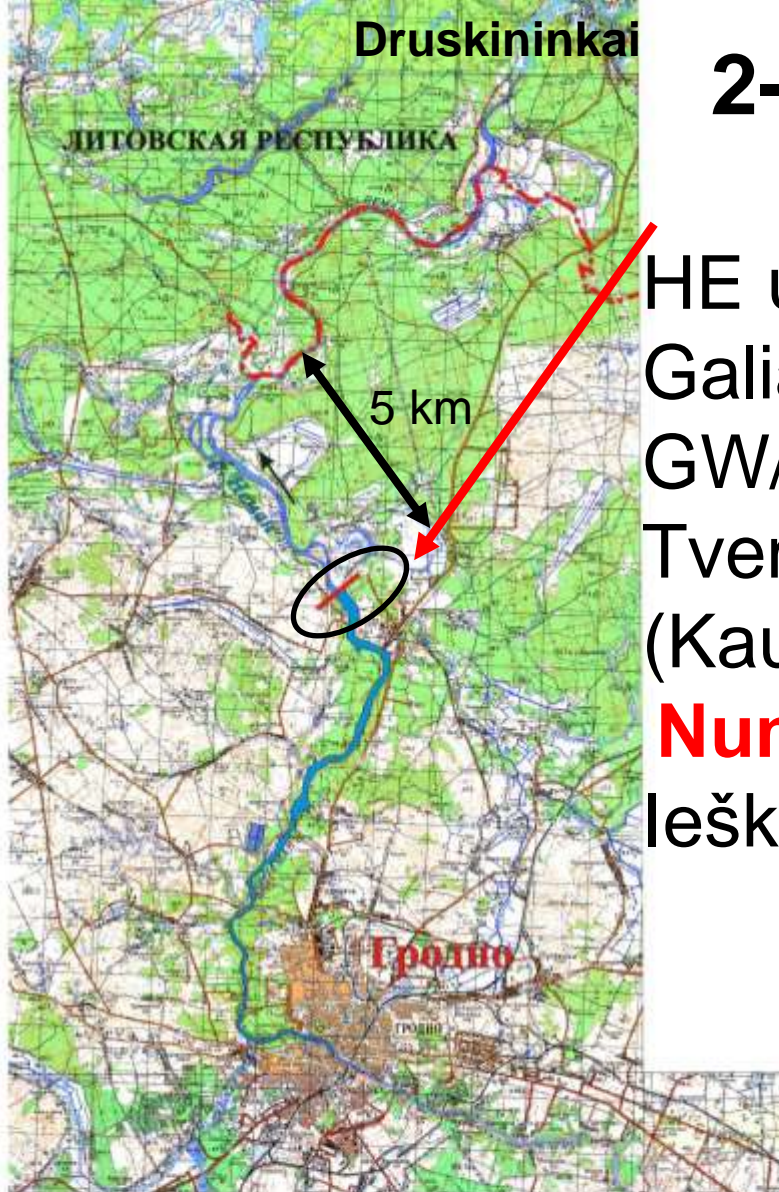

Druskininkai

2-a Gardino (Nemnovskaja) HE

HE užtvankos aukštis: 9m
Galia: 20 MW; Elektros gamyba: 100
GW/m., kaina -120 mln.\$
Tvenkinio plotas: 7 km²
(Kauno HE -64 km²)

Numatytas laivybos šliuzas
leškoma koncesininko (15 metų)

УСЛОВНЫЕ ОБОЗНАЧЕНИЯ:

Водохранилище Немновской ГЭС
на р. Неман;

Створ гидроузла.

Tikimės, kad dabartiniai Įstatymų leidėjai ir Vyriausybė įsigilins į LR Vandens įstatymo pataisų esmę ir atitaisys pirmtakų klaidą dėl visuotino upių patvankų naudojimo apribojimo.

Ačiū už dėmesį

Dėkojame LR Seimo nariams ir LR Susisiekimo ministerijai inicijavusiems minėtas pataisas, LRS Kaimo reikalų ir Aplinkos apsaugos komitetams, Aplinkos ministerijai už racionalų požiūrį.

